

Cursuri universitare

NADIA-CERASELA ANIȚEI

DREPTUL FAMILIEI

NADIA-CERASELA ANIȚEI

DREPTUL FAMILIEI

Universul Juridic

București

-2024-

Capitolul 1

NOȚIUNI GENERALE DESPRE FAMILIE

Secțiunea 1

Precizări prealabile despre familie¹

Etimologic, termenul „familie” provine din latinescul *familia*, -ae, care înseamnă totalitatea membrilor dintr-o casă sau gintă. Termenul de „familie”, introdus în țările române după 1696 pe filieră neogreacă, desemnează grupul social format din soți și copiii lor, grup numit, până atunci, „fămeie” (de la latinescul *familia*). Acest termen se opune celui de „casă”, care desemna, în principal, grupul de persoane fizice solidarizate prin legături de sânge și prin interese clientelare².

Literatura de specialitate³ precizează că familia, ca instituție socială fundamentală, se intercondiționează cu multiple domenii ale vieții sociale, reprezentând obiectul de analiză al mai multor ramuri ale științei, considerându-se că:

- familia este o realitate biologică, prin uniunea dintre bărbat și femeie și prin procreare;
- familia este o realitate socială, prin comunitatea de viață care se creează între cei care o formează;
- familia este o realitate juridică, prin reglementarea ei și a celor mai importante relații din cadrul acesteia de către normele juridice.

În acest context observăm că noțiunea de familie poate fi privită din trei puncte de vedere: sociologic, juridic și moral-creștin.

Secțiunea 2

Noțiuni introductive despre familie din perspectivă sociologică

Din punct de vedere *sociologic*, familia, ca formă specifică de comunitate umană, desemnează grupul de persoane unite prin căsătorie, filiație sau rudenie, care se caracterizează prin comunitate de viață, interese și întraajutorare⁴.

Sociologii disting două tipuri de familie:

- *familia simplă sau nucleară*, formată din părinți și copiii lor necăsătoriți;
- *familia extinsă sau largă*, formată și din alte persoane în afară de primul caz⁵.

Din perspectivă sociologică se discută despre evoluția de la familia ***tradițională la familia modernă și postmodernă***⁶.

¹ N.-C. Aniței, *Dreptul familiei*, Ed. Hamangiu, București, 2012, pp. 1-3.

² V. Barbu, *De bono coniugali. O istorie a familiei din Țara Românească în secolul al XVII-lea*, Ed. Meridiane, București, 2003, p. 22.

³ C. Mareș, *Dreptul familiei*, ed. a 4-a, Ed. C.H. Beck, București, 2023, p. 1; I. Albu, *Dreptul familiei*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 7; R. Popescu, *Introducere în sociologia familiei: familia românească în societatea contemporană*, Ed. Polirom, Iași, 2009, pp. 1-28.

⁴ A. Stănoiu, M. Voinea, *Sociologia familiei*, T.U.B., București, 1983, pp. 5-15.

⁵ Pentru amănunte, a se vedea I.P. Filipescu, A.I. Filipescu, *Tratat de dreptul familiei*, ed. a 8-a, revizuită și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2006, nota 3.

⁶ R. Popescu, *Introducere...*, op. cit., pp. 1-28.

Conform literaturii de specialitate¹, până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în Europa (Occidentală) este larg răspândit **modelul tradițional de familie**, iar referința principală este familia extinsă/lărgită, cel mai adesea stabilită pe un teritoriu agricol patrimonial (de unde și denumirea de „patriarhală”). Acest tip extins al familiei oferă numeroase avantaje:

- a) capacitate sporită de a furniza servicii sociale membrilor familiei (îngrijirea familiei, bolnavilor, vârstnicilor);
- b) posibilitatea de a acumula mai multe resurse;
- c) durabilitatea și continuitatea acestei forme de asociere, vizibile în condițiile dispariției unuia dintre membrii familiei;
- d) influența mai mare pe care o poate exercita asupra comunității locale (mai ales în mediul rural).

Studiile efectuate cu privire la modelul tradițional de familie demonstrează că, atât în Europa Occidentală, cât și în SUA, acest tip de familie nu a fost dominant niciodată².

Specialiștii în sociologie consideră că „**familia nucleară a devenit modelul ideal** deoarece corespundea perfect cerințelor contextului social: producție în masă, cu valori și stiluri de viață în mare măsură comune, o putere birocratică și ierarhică și o separare netă între viața de acasă și viața profesională³. Deci familia nucleară reprezenta unitatea minimală panumană a organizării sociale”.

Familia tradițională românească era *nucleară* (adică era alcătuită doar din soți și descendenții acestora), *patrilineară* și *patrilocală* și *de tip butuc* (copiii își întemeiau, după căsătorie, propriile gospodării, cu excepția celui mai mic, care trebuia să locuiască în casa părintească).

Ca urmare a **modernizării instituției familiei**, s-au produs următoarele transformări principale ale acestei instituții⁴:

- „modelul nuclear de familie devine puternic idealizat;
- autoritatea patriarhală este în scădere și crește rolului individului în decizia asupra momentului căsătoriei și a alegerii partenerului;
- mobilitatea spațială, neocupația;
- o parte din funcțiile familiei (economică, educațional-socializatoare) încep să fie preluate de alte instituții (viața, statul, școala);
- familia își diminuează rolul economic, conservând numai funcția de consum, menajul comun;
- femeia începe să pătrundă pe piața muncii;
- tendința de egalizare a rolurilor domestice;

¹ M. Voinea, *Sociologia familiei*, Ed. Universității din București, 1993, p. 35; R. Popescu, *Introducere...*, *op. cit.*, pp. 1-28.

² L. Saxton, *The Individual, Marriage and the Family*, Wadsworth Publishing Company, Belmont, California, 1986, pp. 3-20; R. Popescu, *Introducere...*, *op. cit.*, pp. 30-31; E. Al Sarraf, *La marginalisation de la femme libanaise au XXIe siècle: Le droit de transmettre sa nationalité*, în *La famille au XXIe siècle Excursion vagabonde de la Roumanie à la France*, vol. coord. de Nadia-Cerasela Aniței, Anne Brobbel Dorsman și Daniel Gălățanu, Éditions L'Harmattan, Paris, 2024, pp. 43-62; A. Desrameaux, *Le modèle de «l'État de familles» au XXIe siècle*, în *La famille au XXIe siècle Excursion vagabonde de la Roumanie à la France*, vol. coord. de Nadia-Cerasela Aniței, Anne Brobbel Dorsman și Daniel Gălățanu, Éditions L'Harmattan, Paris, 2024, pp. 213-278.

³ A. Toffler, *Jocul viitorului*, Antet și Lucman, 2000, p. 142; R. Popescu, *Introducere...*, *op. cit.*, pp. 30-31.

⁴ R. Popescu, *Introducere...*, *op. cit.*, pp. 30-31.

- schimbarea perspectivei asupra valorii copilului în familie: nu mai reprezintă forță de muncă, ci are valoare în sine;
- costul vieții devine tot mai ridicat;
- se reduce numărul de copii ai cuplului;
- deși în proces de transformare, familia își conservă statutul de instituție fundamentală în societate”.

Familia nucleară modernă sau familia normală¹ ori familia standard² prezintă următoarele caracteristici esențiale³:

- „Familia nucleară e universală, existând în toate societățile umane, din toate timpurile;
- Familia nucleară este unitatea de bază a societății, garantând supraviețuirea și stabilitatea întregii societăți;
- Familia extinsă, clanul, societatea însăși sunt combinații ale familiei nucleare;
- Familia nucleară este bazată pe diviziunea muncii între soți, bărbatul jucând rolul instrumental al conducătorului, al celui care asigură și protejează familia, iar femeia jucând rolul expresiv de îngrijire a gospodăriei și de menținere a climatului afectiv, emoțional;
- Funcția majoră este socializarea copiilor. Fără familia nucleară, socializarea adecvată a indivizilor ar fi imposibilă;
- Alte tipuri de familii sunt considerate deviate de restul societății, dar și de participanții la ele și sunt în mod fundamental instabile și nefuncționale⁴”.

În opinia sociologilor⁵, în ultimele decenii ale societății occidentale au avut loc schimbări în toate domeniile, conducându-ne la ideea că ne aflăm în fața unei noi civilizații, diferită de cea industrială și denumită diferit: postindustrială sau postmodernă⁶, a doua modernitate sau modernitate reflexivă⁷, modernitate târzie sau înaltă, radicalizată⁸, modernitate lichidă⁹.

Literatura de specialitate sociologică opinează că „schimbarea majoră vizează trecerea de la modelul familiei nucleare la o diversitate de modele familiale, ceea ce nu echivalează cu sfârșitul tipului nuclear, după cum nici impunerea acestuia nu a însemnat sfârșitul familiei extinse tradiționale. Ca atare, familia nucleară încetează să mai fie tipul ideal, dominant al societății, devenind doar unul dintre multitudinea de tipuri familiale existente”¹⁰.

Specialiștii sociologi¹¹ consideră că există mecanisme cauzale esențiale în restructurarea familiei ducând la dezvoltarea unor modele alternative ale vieții de familie:

¹ T. Parsons, R. Bales, *Family, Socialization and Interaction Process*, Routledge, 1998 [1955], pp. 3-7.

² J. Scanzoni, *Household diversity*, în *Handbook of contemporary families: Considering the Past, Contemplating the Future*, vol. ed. de M. Coleman, L.H. Ganon, Sage Publications, 2003, pp. 53-67.

³ A. Skolnick, J.S. Skolnick, *Intimacy, family and society*, Little Brown, Boston, 1974, p. 78.

⁴ R. Popescu, *Introducere...*, op. cit., 2009, pp. 30-31.

⁵ *Idem*, pp. 35-36.

⁶ J. Baudrillard, *Societatea de consum. Mituri și structuri*, Ed. Comunicare.ro, București, 2005 [1970], pp. 13-30; J.-F. Lyotard, *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1984, pp. 1-17.

⁷ U. Beck, *Risk Society: Towards a New Modernity*, Sage Publications, Londra, 1995, pp. 3-25.

⁸ A. Giddens, *The consequences of Modernity*, Polity Press, Cambridge, 1990, pp. 21-27.

⁹ Z. Bauman, *Intimations of Postmodernity*, Routledge, Londra, 1992, pp. 11-13.

¹⁰ R. Popescu, *Introducere...*, op. cit., pp. 37-38.

¹¹ M. Voinea, *Restructurarea familiei: modele alternative de viață*, în *Sociologie Românească*, 1994, p. 503; R. Popescu, *Introducere...*, op. cit., 2009, p. 35.